

Саветодавна комисија за људска права

ТСС зграда Д-12, седиште мисије УНМИК-а, Приштина, Косово, електронска пошта hrar-unmik@un.org, телефон +381 (0)38 504 604 локал 5182

МИШЉЕЊЕ

Датум усвајања: 14. фебруар 2014. године

Предмети бр. 105/09 и 106/09

Даница СТАНОЈКОВИЋ и Милосав СТОЈКОВИЋ

против

УНМИК-а

Саветодавна комисија за људска права, на заседању одржаном 14. фебруара 2014. године,
уз присуство следећих чланова:

Марека Новицког, председавајућег
Кристин Чинкин
Франсоаз Тулкенс

Уз помоћ

Андреја Антонова, извршног службеника

Узевши у обзир изнад поменуте жалбе, уложене сагласно члану 1.2 Уредбе УНМИК-а бр. 2006/12, од 23. марта 2006. године о оснивању Саветодавне комисије за људска права,

Након већања, обављеног такође и електронским путем, у складу са правилом 13 § 2 свог Пословника, доноси следеће закључке и препоруке:

I. ПОСТУПАК ПРЕД КОМИСИЈОМ

1. Жалбе гђе Данице Станојковић (предмет бр. 105/09) и г. Милосава Стојковића (предмет бр. 106/09) уложене су 22. априла 2009. године и уписане су 30. априла 2009. године.

2. Дана 30. септембра 2009. године, Комисија је проследила предмете Специјалном представнику Генералног секретара (СПГС)¹ како би добила примедбе УНМИК-а на прихватљивост жалби.
3. Дана 24. октобра 2009. године, Комисија је одлучила да споји предмете, сходно правилу 20 Пословника Комисије.
4. Дана 18. децембра 2009. године, Комисија је затражила од Мисије владавине права Европске уније на Косову (ЕУЛЕКС) информације у вези са 43 жалбе уложене Комисији које се тичу несталих лица, укључујући жалбе гђе Данице Станојковић и г. Милосава Стојковића.
5. Дана 2. фебруара 2010. године, СПГС је доставио примедбе УНМИК-а на прихватљивост жалби.
6. Дана 23. марта 2010. године, ЕУЛЕКС је доставио свој одговор на захтев Комисије од 18. децембра 2009. године.
7. Дана 28. јула 2010. године, Комисија је проследила УНМИК-ове коментаре жалиоцима и позвала их да поднесу своје примедбе ако то желе. Није добијен никакав одговор.
8. Дана 12. септембра 2011. године, Комисија је добила додатне информације од првог жалиоца.
9. Дана 15. септембра 2011. године, Комисија је прогласила жалбе прихватљивим. Дана 19. септембра 2011. године, Комисија је проследила одлуку о прихватљивости СПГС-у, и затражила примедбе УНМИК-а на меритум предмета и достављање истражних списа.
10. Дана 14. октобра 2011. године, СПГС је доставио УНМИК-ов одговор.
11. Дана 18. децембра 2013. године, Комисија је од УНМИК-а затражила да потврди да ли се објављивање истражних списа у вези са предметима може сматрати коначним. Дана 23. децембра 2013. године, УНМИК је доставио свој одговор.

II. ЧИЊЕНИЦЕ

A. Општи преглед догађаја²

¹Списак скраћеница и акронима коришћених у тексту налази се у приложеном Прилогу.

² Списи на које се Комисија позива при навођењу овог општег прегледа догађаја су следећи: ОЕБС, „Како виђено, тако речено”, 1. том (октобар 1998 – јун 1999.) и 2. том (14. јун – 31. октобар 1999.); тромесечни извештаји Генералног секретара УН-а о Привременој управи мисије Уједињених нација на Косову; Годишњи извештаји полиције УНМИК-а (2000, 2001.); Фонд за хуманитарно право „Отмице и нестаници не-Албанаца на Косову“ (2001.); Фонд за хуманитарно право „Косовска књига памћења“ (<http://www.kosovometoogybook.org>); УНМИК-ова канцеларија за нестала лица и судску медицину, Извештај о активностима 2002-2004; Европски суд за људска права, *Бехрами и Бехрами против Француске и Сарамати против Француске, Немачке и Норвешке*, бр. 71412/01 и 78166/01, одлука од 2. маја 2007; Међународна комисија за нестала лица, „Ситуација на Косову: попис“ (2010.); подаци које је издао Високи

12. Предметни догађаји су се одиграли на територији Косова након успостављања Привремене управе мисије Уједињених нација на Косову (УНМИК), јуна 1999. године.
13. Оружани сукоб током 1998. и 1999. године између српских снага с једне стране и Ослободилачке војске Косова (ОВК) и других оружаних групација косовских Албанаца с друге стране добро је документован. Након неуспеха међународних напора за решавање сукоба, 23. марта 1999. године, Генерални секретар Северно-атлантског споразумног савеза („НАТО“) објавио је почетак ваздушних напада на Савезну Републику Југославију (СРЈ). Ваздушни напади су почели 24. марта 1999. године, а окончани су 8. јуна 1999. године, када је СРЈ пристала да повуче своје снаге са Косова. Дана 9. јуна 1999. године, Међународне безбедносне снаге (КФОР), СРЈ и Република Србија потписале су „војно-технички споразум“ у ком су се сагласиле о повлачењу СРЈ са Косова и присуству међународних безбедносних снага након доношења одговарајуће резолуције Савета безбедности УН-а.
14. Дана 10. јуна 1999. године, Савет безбедности УН-а усвојио је Резолуцију 1244 (1999). Поступајући сходно Поглављу VII Повеље УН-а, Савет безбедности УН-а одлучио је да распореди међународне безбедносне снаге и цивилне представнике – КФОР, односно УНМИК – на територију Косова. Сходно Резолуцији Савета безбедности 1244 (1999), УН-у је дата пуна законодавна и извршна власт за привремену управу на Косову, укључујући спровођење правде. КФОР је имао задатак да успостави „безбедну средину у којој избегла и расељена лица могу безбедно да се врате кући“ и привремено обезбеди „јавни ред и мир“ све док међународни цивилни представници не буду могли да преузму одговорност за овај задатак. УНМИК се састојао из четири главне компоненте или стуба којима су руководиле Уједињене нације (цивилна управа), Високи комесар Уједињених нација за избеглице (хуманитарна помоћ, која је постепено окончана јуна 2000. године), ОЕБС (успостављање институција) и ЕУ (реконструкција и привредни развој). Сваки стуб је био под управом СПГС-а. Резолуцијом Савета безбедности УН-а 1244 (1999) УНМИК је овлашћен да „унапреди и штити људска права“ на Косову у складу са међународно признатим стандардима у погледу људских права.
15. Процене у погледу утицаја сукоба на расељавање популације косовских Албанаца крећу се од приближно 800.000 до 1,45 милиона. Након усвајања Резолуције 1244 (1999), већина косовских Албанаца који су побегли, или били насилно избачени из својих кућа током сукоба од стране српских снага, вратила се на Косово.
16. У међувремену, припадници неалбанске заједнице – углавном, али не само, Срби, Роми и словенски муслимани, као и косовски Албанци за које се сумња да су сарађивали са српским властима – постали су мета распрострањених напада од стране наоружаних групација косовских Албанаца. Тренутне процене у вези са бројем расељених косовских Срба крећу се између 200.000 и 210.000. Док је већина косовских Срба и другог неалбанског становништва побегла у ужу Србију и суседне земље, они који су остали постали су жртве системских убистава, отмица, насумичног притварања, сексуалног и родног насиља, пребијања и злостављања.

17. Иако постоји спор око бројки, процењује се да је више од 15.000 лица усмрћено или нестало током и одмах након косовског сукоба (1998-2000. године). Више од 3000 етничких Албанаца и око 800 Срба, Рома и чланова других мањинских заједница нестало је током овог периода. Пронађено је више од половине несталих лица и њихови посмртни остаци идентификовани су до краја 2010. године, док се, од октобра 2012. године, 1766 лица и даље води као нестало код Међународног комитета Црвеног крста (МКЦК).
18. Од јула 1999. године, у склопу напора да се на Косово врати спровођење закона у оквиру владавине права, СПГС је затражио од држава чланица УН-а да подрже постављање 4718 чланова међународне полиције као цивилне компоненте УНМИК-а. Задатак полиције УНМИК-а био је да саветује КФОР у вези са полицијским питањима док полиција не добије довољан број чланова да преузме пуну одговорност за спровођење закона и да ради на развоју косовске полицијске службе. До септембра 1999. године, приближно 1100 међународних полицајаца распоређено је у УНМИК-у.
19. Распоређивање полиције УНМИК-а углавном је завршено до децембра 2000. године, са 4400 чланова особља из 53 земље, и УНМИК је преузео примарну одговорност за спровођење закона у свим крајевима Косова осим у Митровици. Према годишњем извештају полиције УНМИК-а из 2000. године, њој је пријављено 351 киднаповање, 675 убистава и 115 силовања у периоду од јуна 1999. до децембра 2000. године.
20. Услед колапса управљања правдом на Косову, УНМИК је јуна 1999. године успоставио ванредан правосудни систем. Он се састојао од ограниченог броја домаћих судија и тужилаца и функционисао је све до почетка рада редовног правосудног система, јануара 2000. године. Фебруара 2000. године, УНМИК је одобрио именовање међународних судија и тужилаца, најпре у области Митровице, а касније широм Косова, да би ојачао домаћи правосудни систем и гарантовао његову непристрасност. Од октобра 2002. године, домаћи правосудни систем састојао се од 341 домаћег и 24 међународне судије и тужилаца. Јануара 2003. године, Генерални секретар УН-а, при подношењу извештаја Савету безбедности о спровођењу Резолуције 1244 (1999) констатовао је да систем полиције и правосуђа на Косову у то време „добро функционише“ и да је „одржив“.
21. Јула 1999. године, Генерални секретар УН-а изјавио је у извештају Савету безбедности да УНМИК већ сматра да је питање несталих лица посебно акутан проблем у погледу људских права на Косову. Новембра 1999. године, при полицији УНМИК-а је основана Јединица за нестала лица (ЈНЛ), која је била задужена за истраживање могуће локације несталих лица и/или гробних места. ЈНЛ, заједно са Централном јединицом за кривичну истрагу (ЦЈКИ) полиције УНМИК-а, а касније наменска Јединица за истрагу ратних злочина (ЈИРЗ), била је одговорна за кривичне аспекте предмета несталих лица на Косову. Маја 2000. године, успостављена је Комисија за проналажење и идентификацију жртава (КПИЖ), којом председава УНМИК, ради проналажења, идентификације и предавања посмртних остатака. Од јуна 2002. године, новооснована Канцеларија за нестала лица и судску медицину (КНЛСМ) при УНМИК-овом Одељењу правде (ОП) постала је једини орган који је овлашћен да утврди где се налазе нестала лица, идентификује њихове посмртне остатке и врати их њиховим породицама. Почевши од 2001. године, на основу

Меморандума о разумевању (МоР) између УНМИК-а и Међународне комисије за нестала лица (МКНЛ) са седиштем у Сарајеву, допуњеног додатним споразумом из 2003. године, МКНЛ је спроводио идентификацију посмртних остатака путем ДНК анализе.

22. Дана 9. децембра 2008. године, одговорности УНМИК-а у области полиције и правосуђа на Косову су престале, а Мисија владавине права Европске уније на Косову (ЕУЛЕКС) преузела је пуну оперативну контролу у области владавине права, након саопштења председника Савета безбедности Уједињених нација, 26. новембра 2008. године (S/PRST/2008/44), којим се поздравља даље ангажовање Европске уније на Косову.
23. Истог дана, УНМИК и ЕУЛЕКС су потписали МоР о модалитетима и правима и обавезама које проистичу из преноса УНМИК-ових предмета ЕУЛЕКС-у и повезаних списа који се тичу истрага, оптужница и других активности које су у току, а које су предузели УНМИК-ови међународни тужиоци. Убрзо након тога, потписани су слични споразуми у вези са списима којима су се бавиле међународне судије и полиција УНМИК-а. Сви споразуми су обавезивали ЕУЛЕКС да УНМИК-у пружи приступ документима који се односе на активности које су УНМИК-ови органи претходно предузели. Између 9. децембра 2008. и 30. марта 2009. године, сви списи кривичних предмета које су поседовали УНМИК-ов ОП и полиција УНМИК-а требало је да буду предати ЕУЛЕКС-у.

В. Околности везане за отмицу и нестанак г. Милана Стојковића и гђе Даринке Стојковић

24. Први жалилац, гђа Даница Станојковић, кћер је г. и гђе Стојковић. Други жалилац, г. Милосав Стојковић, њихов је син.
25. Жалиоци наводе да су њихови родитељи отети непрецизираног дана октобра 1999. године из своје породичне куће у Урошевцу. Они тврде да је, према наводима неименованих суседа, оружана група чланова ОВК отела њихове родитеље касно ноћу и одвела их у непознатом правцу. И даље се не зна где се они налазе.
26. Жалиоци наводе да су отмицу пријавили КФОР-у, Црвеном крсту Југославије, МКЦК-у, УНМИК-у и Општини Урошевац. Други жалилац, г. Милосав Стојковић, наводи да је, неназначеног датума, поднео кривичну пријаву Окружном јавном тужилаштву у Приштини у вези с отмицом. Међутим, они наводе да од надлежних органа нису добили „никакав одговор нити одлуку“.
27. МКЦК-ов захтев за проналажење г. Милана Стојковића и гђе Даринке Стојковић и даље је отворен. Такође, њихова имена се налазе на два списка несталих особа, које је МКЦК проследио полицији УНМИК-а 12. октобра 2001, односно 11. фебруара 2002. године, за које су прикупљени анте-мортем подаци. Имена г. и гђе Стојковић такође се налазе у базама података које су саставили УНМИК-ов КНЛСМ и МКНЛ; у ставкама које се тичу г. Милана Стојковића и гђе Даринке Стојковић у МКНЛ-овој

бази података на мрежи³, у релевантним деловима стоји: „Прикупљен довољан број референтних узорака“ и „Није пронађен подударни ДНК“.

В. Истрага

28. У вези са предметом о коме је овде реч, Комисија је од УНМИК-а добила истражне документе који су се претходно налазили код полиције УНМИК-а (ЈНЛ-а, Јединице за истраживање ратних злочина). Комисија напомиње да је УНМИК потврдио да су достављена сва доступна документа.
29. Што се тиче објављивања података садржаних у списима, Комисија подсећа да је УНМИК Комисији ставио на располагање истражне списе ради разматрања уз обавезу чувања поверљивости података. У том погледу, Комисија мора појаснити да, иако њена процена овог предмета проистиче из детаљног разматрања доступне документације, објављује се само ограничен број информација из ње. Стога је у следећим пасусима наведен преглед релевантних истражних корака које су предузели истражни органи.
30. Из истражног списка се чини да је УНМИК-ов ЈНЛ отворио досије о несталим лицима у вези са гђом Даринком Стојковић током 2000. године (под бр. предмета 2000-000312), док је досије у вези са г. Миланом Стојковићем отворен тек 2001. године (под бр. предмета 2001-000305).
31. Истражни спис садржи ОЕБС-ов „Формулар о инциденту/разговору у вези са људским правима“ који се конкретно односи на нестанак гђе Даринке Стојковић, а у коме су дати подаци које је жалилац Милосав Стојковић дао ОЕБС-у 22. децембра 1999. године, у колективном центру за интерно расељена лица Брезовица, у општини Штрпце. Жалилац је навео да је напустио своју кућу у Урошевцу 12. јула 1999. године и преселио се са својом породицом у ужу Србију. Касније, када је био обавештен да су му оба родитеља и даље у Урошевцу, бојећи се за њихову безбедност, одлучио је да их пресели одатле у Брезовицу. Када је стигао у Брезовицу, затражио је пратњу КФОР-а до Урошевца, али је његов захтев одбијен. Пошто се у то време сматрало да је безбедније за жену да путује у Урошевац, његова сестра, гђа Даница Станојковић, отишла је тамо 8. октобра 1999. у пратњи пољског КФОР-а. Према извештају, гђа Даница Станојковић је у Урошевцу сазнала преко суседа албанске националности, чије је само име достављено, да су 5. или 6. септембра 1999. године, отприлике у 23:00/24:00 часа, непознате особе „малтретирале“ њене родитеље, а затим их „ставиле у аутомобил и одвезле“. Сусед се наводно бојао да разговара са гђом Даницом Станојковић. Потоња је такође открила да је неко поставио постер ОВК на кућу њихових родитеља са именом и презименом извесног Џ. И. на њему. Дана 16. децембра 1999. године, жалилац г. Милосав Стојковић отпутовао је у Урошевац у пратњи КФОР-а и сазнао да се Џ. И. уселио у кућу његових родитеља. Такође је открио да су његове куће – био је власник четири куће и једног пољопривредног газдинства у Урошевцу – спаљене и да је име извесног Ф. К. написано црвеном бојом на њиховим зидовима. Жалилац је навео да не зна ко је киднаповао његове родитеље, али, по његовом мишљењу, вероватно су то учинили

³ База података МКНЛ-а је доступна на адреси: http://www.ic-mp.org/fdmsweb/index.php?w=mp_details&l=en (прегледано 5. фебруара 2014).

Албанци, јер је у време отмице у Урошевцу живело само 16 Срба. Жалилац је такође навео да је сазнао од Д. М, сведока из Урошевца, који је у то време такође живео у Брезовици, да су његови родитељи трпели узнемиравање и малтретирање у периоду „од 25. јуна до 15. јула 1999. године“. Дана 6. октобра 1999. године, релевантни органи, укључујући КФОР, МКЦК и УНМИК, обавештени су о отмици.

32. Изгледа да је, 31. јануара 2000. године, ОЕБС прикупио анте-мортем податке о гђи Даринки Стојковић од другог жалиоца, г. Милосава Стојковића. У ОЕБС-овом формулару са анте-мортем подацима под овим датумом, 31. јануар 2000. године, а у вези са предметом бр. 2000-000312, наводи се да је жалилац последњи пут видео гђу Даринку Стојковић марта 1999. године и да је она нестала, заједно са својим супругом, 5. или 6. септембра 1999. године. У формулару се такође наводи име и адреса Р, који је означен као особа која је последња видела ова нестала лица. Спис такође садржи штампани извод из ЈНЛ-ове базе података сачињен јуна 2004. године, као и формулар за идентификацију жртве у вези са гђом Даринком Стојковић, ЈНЛ предмет бр. 2000-000312. Поред анте-мортем података, овај формулар такође садржи пуну адресу и бројеве за контакт првог жалиоца и брата гђе Даринке Стојковић. Што се тиче г. Милана Стојковића, спис садржи само ОЕБС-ов формулар са анте-мортем подацима, без наведеног бр. предметног досијеа, у коме се, поред анте-мортем података, наводи име пријатеља и суседа, Д. М. (истог који је наведен у § 31 изнад), који је наводно имао информације о несталим лицима.
33. У уносима који се налазе у ЈНЛ-овом извештају о наставку случаја по предмету бр. 2000-000312 наводи се да су анте-мортем подаци о гђи Даринки Стојковић примљени од ОЕБС-а 7. фебруара 2001, да су ти подаци унети у базу података 8. јуна 2001. и да су накнадно ажурирани 18. јуна 2002. године. Према уносу од 8. септембра 2000. године, ЈНЛ је тог дана покушао да пронађе сроднике несталог лица у „хотелу за избеглице“ „Електрокосово“ у Брезовици, али безуспешно.
34. Истражни спис садржи и Извештај о случају ЈИРЗ-а при полицији УНМИК-а у вези са случајем г. Милана Стојковића, уписаног под бр. предмета 2001-000305. У пољу извештаја „Датум кривичног дела“ наведен је 1. октобар 1999, док у пољима извештаја „Датум уноса“ и „Датум ажурирања“ стоје, тим редоследом, 29. март 2001. и 10. октобар 2002. У пољу извештаја „Резиме“ наводи се да је гђа Даница Станојковић пријавила да су јој родитељи нестали „од 1999. године“ уз умешаност чланова ОВК, да „истражитељ није могао да сазна ништа о породици, Стојковић, нестали“, и да је „истрага случаја остављена на чекању док се не појаве нове информације“. У извештају се такође наводи да су се, према информацијама које су накнадно добијене, г. Милан Стојковић и гђа Даринка Стојковић налазили у својој кући на наведеној адреси у Урошевцу, пошто нису желели да напусте своју породичну имовину, и да је, током ноћи, група неидентификованих чланова ОВК провалила у њихову кућу о одвела их у непознатом правцу.
35. Према ЈНЛ-овом извештају о наставку случаја у вези са другим случајем (предмет бр. 2001-00070) од 1. маја 2001. године, два службеника полиције УНМИК-а састала су се са „свештеником З.“ да би се распитала о том конкретном случају „и осталим несталим лицима о којима има сазнања“. Свештеник је рекао да је побегао током сукоба, након што је 20 година радио у Урошевцу. Он је изјавио да је, када је отишао, знао за имена четворо косовских Срба, укључујући г. и гђу Стојковић, који су тамо

остали. Касније је сазнао од супруга двојице од ових косовских Срба да су они убијени. Њих је сахранио амерички КФОР на гробљу у Урошевцу. Он није имао конкретне информације о г. и гђе Стојковић, али је веровао да су и они убијени и сахрањени на том гробљу. Свештеник је рекао да је посетио то гробље и видео четири „гробна места“ „која нису била потпуно прекривена земљом“ и „у пластичним кесама“. Када је опет отишао до гробља октобра 2000. године, гробна места су била „празна“, а њему је речено да је „ексхумацију извршио“ грчки КФОР. У ЈНЛ-овом извештају се даље наводи да су истражитељи пошли са свештеником до гробља где им је показао празна гробна места.

36. Према ЈНЛ-овом извештају о наставку случаја од 11. маја 2001. године, који се овог пута односи на случајеве четворо несталих лица, укључујући случајеве г. и гђе Стојковић, тог дана су се истражитељи ЈНЛ-а састали са командантом грчког КФОР-а да би га питали која организација је извршила ексхумацију тела из гробних места наведених у § 35 изнад, за која се веровало да су тела несталих лица из наведена четири случаја. Пошто командант није могао да им да никакве информације, посетили су болницу да би проверили евиденцију мртвачнице и после тога су отишли у приватно погребно предузеће. Власник тог предузећа им је наводно саопштио да се бавио телима свих особа које су преминуле током сукоба, али није могао да се сети да су тела тих косовских Срба донесена у мртвачницу. Истражитељи су такође покушали да потраже информације из локалне канцеларије МКЦК-а, коју нису могли да пронађу.
37. У другом извештају ЈНЛ-а о наставку случаја, од 24. јуна 2001. године, а у вези са горенаведена четири случаја, укључујући случајеве г. Милана Стојковића и гђе Даринке Стојковић, наведено је да су се истражитељи ЈНЛ-а имали састанак са истражитељем МКТЈ-а како би сазнали ко је спровео ексхумацију на гробљу у Урошевцу. Потоњи их је, након провере базе података МКТЈ-а, обавестио да је МКТЈ извршио ексхумацију шест тела на гробљу и да је МКТЈ идентификовао само једно од њих. Међутим, због поверљивости података, ЈНЛ-у нису могле бити пружене додатне информације. Према извештају, ЈНЛ је касније од ОЕБС-а добио пет извештаја са аутопсије, који су се наводно односили на тела која је ексхумирао МКТЈ. Подаци из тих извештаја су упоређени са подацима који се односе на четворо несталих лица, али се „нису у потпуности поклапали“. Истражитељи су закључили да су потребне додатне информације да би се тела идентификовала, као и да треба „проверити“ извештаје са аутопсије у односу на целу базу података ЈНЛ-а. Међутим, у спису нема информација о томе да ли је то учињено и са којим резултатом.
38. Из извештаја о процени гробног места (бр. 0261/INV/02) ЈНЛ-овог стуба за средства и истраге, који се налази у спису, са датумом 23. август 2002. године, види се да је ЈНЛ спровео истрагу августа 2002. године како би проверио информацију да је на православном гробљу у Урошевцу сахрањено неколико тела особа убијених августа 1999. године која још нису идентификована. Према извештају, 15. августа 2002. године, истражитељи ЈНЛ-а су извршили увиђај на гробљу, али нису успели да пронађу „неидентификована гробна места“. У извештају се наводи да су 19. августа 2002. године отишли у Штрпце и разговарали са К. З, свештеником одговорним за гробље у Урошевцу. Он им је рекао да је октобра 2000. године „међународна организација“ уз помоћ грчког КФОР-а ексхумирала четири неидентификована тела са гробља за која се веровало да су тела четворо косовских Срба из Урошевца,

убијених током рата. Он је додао да је именовани доктор из болнице „Лапје“ снимио ексхумацију. Свештеник им је такође рекао да га је службеник полиције УНМИК-а из Приштине посетио априла 2001. године како би се распитао о неидентификованим телима. Свештеник му је наводно дао исте информације о претходној ексхумацији, као и имена четворо лица из Урошевца, укључујући г. Милана Стојковића и гђу Даринку Стојковић, који су се и даље водили као нестали. Он је навео да никакве повратне информације нису достављене ни њему ни породицама и затражио је да добије ажуриране информације о овом случају. У ручно написаној напомени у извештају стоји да је од четири горенаведена случаја несталих лица један затворен, док су остала три, укључујући случајеве г. Милана Стојковића и гђе Даринке Стојковић, и даље отворени.

39. Према истом извештају о процени гробног места, УНМИК-ови истражитељи су 20. августа 2002. године проверили ЈНЛ-ову базу података и открили да су четири случаја ЈНЛ-а, укључујући случај бр. 2001-000305 и случај бр. 2000-000312, повезана са горепоменутом ексхумацијом. Истражитељи су забележили да је 24. јуна 2001. године сачињен исти извештај о наставку случаја за сва четири случаја, у коме је наведено да је МКТЈ ексхумирао шест тела са православног гробља у Урошевцу, да је ОЕБС доставио пет извештаја са аутопсије и да ће службеник ЈНЛ-а задужен за овај случај покушати да пронађе уносе у бази података ЈНЛ-а који одговарају извештајима са аутопсије. У извештају се даље наводи да „пошто о овим досијеима нема додатних информација, могуће је да идентификација ових ексхумираних тела никада није обављена. Зато је овај досије, заједно са још 4 друга досијеа, прослеђен стубу за идентификације, како би они извршили преглед и доставили нове информације нашем стубу“.
40. У спису се налази и штампани примерак електронске поруке од 27. априла 2004. године, у којој истражитељ полиције УНМИК-а тврди да је током „прегледа досијеа: #0261/INV/02 утврђено да је МКТЈ претходно ексхумирао 5 тела са гробља у Урошевцу...“ и да, према информацијама прикупљеним током истраге, имена три нестала лица, укључујући г. Милана Стојковића и гђу Даринку Стојковић, треба да буду „ажурирана у систему за проналажење у статус вероватне идентификације“.
41. Истражни спис такође садржи извештај о анте-мортем подацима ЈНЛ-а/стуба за средства и истраге, који је сачињен између 10. маја и 7. јула 2004. Према овом извештају, 2. јула 2004. године, истражитељи ЈНЛ-а су отишли у Урошевац и пронашли кућу жртава, која је затечена напуштена. Дана 4. јула 2004. године, исти истражитељи су се вратили у кућу да би је сликали (слике су приложене уз извештај) и обавили разговор са суседима у вези с нестанком г. и гђе Стојковић. Наводно нису успели да нађу ниједног сведока спремног да сарађује, али им је речено да је један Албанац, чије су само име, г. Б, и адреса достављени, купио кућу несталих лица. Истражитељи су наводно покушали да пронађу г. Б, али нису успели. Дана 9. јула 2004. године, исти истражитељи су контактирали путем телефона унуку несталих лица, која им је рекла да се њени баба и деда, као и њен ујак, г. Слободан Стојковић, и даље воде као нестали, да је од њене мајке, гђе Данице Станојковић, затражено да достави узорке крви бар три пута, међутим „није стигао ниједан позитиван одговор и гробно место није пронађено“. У извештају се такође спомиње да је нестанак г. Слободана Стојковића, несталиг од 22. јуна 1999. године, уписан под бројем предметног досијеа ЈНЛ-а 2000-000311. У погледу доступности анте-мортем података

у сврхе идентификације, у извештају се наводи да су истражитељи проверили у бази података ЈНЛ-а и открили да се предметни досијеи ЈНЛ-а бр. 2000-000312 и 2001-000305 односе на случајеве гђе Даринке Стојковић и г. Милана Стојковића, тим редоследом. Истражитељи су препоручили да случај треба да остане „на чекању“.

42. Истражни спис такође садржи ажуриране информације ЕУЛЕКС-а о статусу случаја г. и гђе Стојковић, од 11. децембра 2009. године, у којима је наведено да је отмица обеју жртава првобитно пријављена ОЕБС-у и да се чини да је овај случај повезан са другим случајем (бр. 1999/00176). Назначено је да није обављен разговор са додатним сведоцима, Ц. И. и Д. М, и да нема осумњичених по овом предмету. Предмет су почетком 2009. и јула 2009. године прегледали тужиоци ЕУЛЕКС-а, који су затражили наставак истраге. Међутим, тог дана нису предузете никакве мере, јер предмет није укључен на списак „приоритетних истрага“.

Д. Одговор ЕУЛЕКС-а

43. Као што је горе напоменуто (§ 4), дана 18. децембра 2009. године, Комисија је затражила од ЕУЛЕКС-а да обезбеди додатне информације у вези са 43 жалбе уложене Комисији. У свом одговору од 23. марта 2010. године, службеници ЕУЛЕКС-а су објаснили да су претражили доступне изворе, укључујући списак предмета „пронађен јула 2009. у Архиви зграде [ОП-а] (УНМИК их није званично предао ЕУЛЕКС-у јер нису више „активни“ већ обустављени, завршени или затворени)“.
44. У истом одговору, ЕУЛЕКС је додао да претрага није била потпуна јер доступни извори нису пружили информације о следећем:
- предметима, кривичним извештајима или информацијама које полиција УНМИК-а уопште није предала тужиоцима УНМИК-а или који никад нису ни доспели до тужилаца УНМИК-а;
 - предметима које је обрађивала полиција УНМИК-а, који су затим предати локалној полицији или тужиоцима, а да то није пријављено УНМИК-у или тужиоцима ЕУЛЕКС-а;
 - многим предметима које су обрађивали тужиоци УНМИК-а пре него што је УНМИК-ов ОП креирао централизован регистар предмета, 2003. године.
45. Ипак, претрага ЕУЛЕКС-ових списа довела је до информација о само два случаја наведена у захтеву Комисије од 18. децембра 2009. године. За преостали четрдесет и један случај, укључујући жалбе гђе Данице Станојковић и г. Милосава Стојковића, нису пронађени списи нити друге информације. ЕУЛЕКС није могао да потврди да ли су „полиција и/или тужиоци УНМИК-а уопште испитали“ случајеве за које нису пронађени списи.

III. ЖАЛБЕ

46. Жалиоци се жале на УНМИК-ов наводни пропуст да ваљано истражи отмицу и нестанак њихових родитеља. У том погледу, Комисија сматра да се жалиоци позивају на кршење процедуралног проширења члана 2 Европске конвенције о људским правима (ЕКЉП).

47. Жалиоци се такође жале на душевну бол и патњу, које су им наводно проузроковане овом ситуацијом. У том погледу, они се ослањају на члан 3 ЕКЉП.

IV. ПРАВО

A. Наводно кршење процедуралне обавезе сходно члану 2 ЕКЉП

1. Опсег разматрања Комисије

48. При одлучивању о томе да ли сматра да је дошло до повреде члана 2 (процедуралног проширења) ЕКЉП, Комисија узима у обзир постојећу судску праксу, нарочито ону Европског суда за људска права. Међутим, Комисија је такође свесна чињенице да се жалбе упућене њој значајно разликују од оних које су поднете Суду. Као прво, тужена страна није држава, већ привремена међународна територијална управа овлашћена да обавља привремене дужности на Косову. За УНМИК се не везују никакве сумње у погледу материјалних обавеза сходно члану 2 ЕКЉП. Друго, док су они који су осумњичени за наводна убиства и/или отмице недржавни актери у ограниченом броју предмета пред Европским судом, такви су сви осумњичени у предметима пред Комисијом, углавном, али не искључиво, повезани са сукобом. Комисија мора узети у обзир ове факторе при првобитној процени процедуралних позитивних обавеза међудржавне организације у погледу поступака учињених од стране трећих страна на територији над којом има привремену законодавну, извршну и судску контролу.

49. Пре него што започне разматрање меритума жалби, Комисија би желела да разјасни домен свог разматрања.

50. Комисија напомиње да је, након усвајања Уредбе УНМИК-а бр. 1999/1 25. јула 1999. године, УНМИК преузео обавезу поштовања међународно признатих стандарда у погледу људских права при обављању својих функција. Ово прихватање обавеза детаљно је описано у Уредби УНМИК-а бр. 1999/24 од 12. децембра 1999. године, према којој је УНМИК прихватио обавезе сходно следећим инструментима који се тичу људских права: Универзалној декларацији о људским правима, Европској конвенцији о људским правима и њеним протоколима, Међународном споразуму о грађанским и политичким правима (МСПП), Међународном споразуму о економским, социјалним и културним правима, Међународној конвенцији о уклањању свих видова расне дискриминације, Конвенцији о уклањању свих видова дискриминације жена, Конвенцији против мучења и осталог окрутног, нечовечног и понижавајућег поступања или кажњавања и Конвенцији о правима детета.

51. Комисија такође примећује да, према члану 1.2 УНМИК-ове Уредбе бр. 2006/12 од 23. марта 2006. године о оснивању Саветодавне комисије за људска права, Комисија „треба да проучи жалбе уложене од стране било које особе или групе особа које тврде да су жртве кршења (својих) људских права од стране УНМИК-а“. Из тога следи да једино поступци или пропусти који се могу приписати УНМИК-у леже у оквиру надлежности Комисије *ratione personae*. У том погледу, треба напоменути, као што је горе наведено, да од 9. децембра 2008. године, УНМИК више није спроводио

извршну власт над косовским судским системом и системом за спровођење закона. УНМИК стога не сноси одговорност за било какво кршење људских права наводно почињено од стране тих тела. У погледу тога што се жалиоци жале на поступке који су се догодили након овог датума, они леже ван надлежности Комисије *ratione personae*.

52. Такође, Комисија наглашава да, што се тиче њене надлежности *ratione materiae*, из члана 1.2 Уредбе УНМИК-а бр. 2006/12 следи да она може испитати само жалбе које се односе на наводно кршење људских права. То значи да она може да разматра само поступке или пропусте који су предмет жалбе због тога што нису у складу са међународним инструментима људских права наведеним горе у тексту (видети § 50). У конкретним случајевима убистава и нестанака под околностима опасним по живот, није улога Комисије да замени надлежне органе у истрази случаја. Њен задатак је ограничен на разматрање ефикасности кривичне истраге таквих убистава и нестанака, у светлу процедуралних обавеза које проистичу из члана 2 ЕКЉП.
53. Комисија даље напомиње да, сходно члану 2 Уредбе УНМИК-а бр. 2006/12, она има правну надлежност једино над „жалбама које се односе на наводна кршења људских права до којих је дошло 23. априла 2005. или касније или су произашла из чињеница насталих пре овог датума, при чему су ове чињенице проузроковале континуирано кршење људских права“. Следи да догађаји који су се одиграли пре 23. априла 2005. године генерално леже ван надлежности Комисије *ratione temporis*. Међутим, у мери у којој такви догађаји проузрокују континуирану ситуацију, Комисија има надлежност да разматра жалбе које се односе на ту ситуацију (видети предмет Европског суда за људска права (ЕСЉП), Велико веће [ВВ], *Варнава и остали против Турске*, бр. 16064/90 и остали, пресуда од 18. септембра 2009, §§ 147-149; ЕСЉП, *Кипар против Турске* [ВВ], бр. 25781/94, пресуда од 10. маја 2001, § 136, ЕКЉП 2001-IV).

2. Поднесци страна

54. Жалиоци се жале, у суштини, на повреду права које се односе на изостанак адекватне кривичне истраге у вези са отмицом и нестанком г. и гђе Стојковић. Жалиоци такође наводе да нису били обавештени о томе да ли је истрага спроведена и какав је био исход.
55. У својим примедбама на меритум предмета, од 14. октобра 2011. године, СПГС на почетку тврди да, пошто је истрага предмета и даље на чекању пред ЕУЛЕКС-ом, нису исцрпени сви правни лекови и да стога предмете треба прогласити неприхватљивим. СПГС у исто време „признаје да исцрпеност правних лекова покреће питања која су тесно повезана са питањем ефикасности истраге те је он стога спреман да достави примедбе на меритум у вези с овим аспектом прихватљивости жалбе“.
56. СПГС такође прихвата одговорност УНМИК-а да истражи предмет сходно члану 2 ЕКЉП. Према наводима СПГС-а, сходно Резолуцији Савета безбедности УН-а 1244 (1999), УНМИК-у је додељена одговорност у погледу полицијских питања на територији Косова, која је повлачила за собом то да је „УНМИК био овлашћен да

штити лица на Косову од кривичних активности и да спроводи ефикасне истраге кривичних дела“.

57. СПГС наводи да, према судској пракси Европског суда за људска права, „члан 2 не прописује прецизну стандардну форму истраге, већ она зависи од околности конкретног убиства, поступака у релевантном домаћем правном систему и процене ефикасности конкретне истраге“. СПГС се позива на пресуду Европског суда од 18. маја 2000. године по предмету *Великова против Бугарске* у чијем ставу 80 стоји:

„... природа и степен разматрања којима се испуњава минимални праг ефикасности истраге зависи од околности конкретног случаја. Случај се мора проценити на основу релевантних чињеница и у погледу практичних реалних околности истражних радњи. Није могуће свести разноликост могућих истражних радњи на једноставан списак истражних поступака или друге поједностављене критеријуме.“

58. Према мишљењу СПГС-а, при примени стандарда ефикасне истраге сходно члану 2 ЕКЉП, морају се такође узети у обзир и „посебне околности“ које су утицале на могућност УНМИК-а да истражује кривична дела, посебно у почетној фази његове мисије, „када је његова пажња углавном била усредсређена на развој сопствених и домаћих полицијских капацитета“. Према СПГС-у, треба узети у обзир да, у првобитној фази своје мисије, УНМИК није имао „полицијски апарат који функционише“ нити „релевантно стручно особље способно да истражује све почињене злочине“.

59. СПГС такође наводи да је до отмице родитеља жалилаца дошло у периоду између јуна и октобра 1999. године, односно убрзо након усвајања Резолуције Савета безбедности УН-а 1244 (1999) којом је УНМИК основан. Након усвајања Резолуције, полиција УНМИК-а се споро распоређивала због кашњења држава које су слале особље, па је КФОР морао да спроводи одређене полицијске функције док УНМИК није развио неопходне полицијске капацитете. До средине септембра 1999. године, УНМИК је имао око 1300 распоређених међународних полицијских службеника, али је тек предстојало успостављање целе полицијске структуре, укључујући систем јединица за кривичну истрагу широм Косова. Поред тога, полиција УНМИК-а је имала обавезу да извршава своје обавезе у разним областима поред истраживања злочина, као што су одржавање реда и мира, полицијске активности у вези са кријумчарењима и друге обавезе.

60. Према мишљењу СПГС-а, треба узети у обзир то да је стопа криминала на Косову била „на највишем нивоу“ одмах након НАТО бомбардовања са много злочина почињених против косовских Срба, укључујући убиства, отмице и присилна исељавања из кућа и станова. Према СПГС-у, „током 1999. и 2000. године, полиција УНМИК-а је примила стотине пријава у вези са нестанцима и убиствима и, пошто неопходно особље и полицијски капацитети нису постојали, било је тешко предузети неопходне истражне мере“.

61. Према наводима СПГС-а, још један фактор који треба узети у обзир је то што УНМИК „није имао искључиву контролу над ангажовањем и одабиром међународних полицијских службеника које су слале државе чланице УН-а“.

Полицијски службеници су често имали „недовољно или никакво искуство“ у истраживању отмица и убистава са међуетничким аспектом и у пост-конфликтном контексту. Још један озбиљан проблем била је редовна ротација полицијских службеника, што често доводи до „изостанка истражног континуитета“. СПГС због тога наводи да стандарди предвиђени у ЕКЈП у погледу ефикасне истраге „не могу бити исти за УНМИК и за државу у којој функционише добро организован полицијски апарат, а полицијски службеници се могу пажљиво изабрати, ангажовати и обучити“.

62. Конкретно, што се тиче одговорности УНМИК-а да пронађе нестала лица, СПГС наводи да треба узети у обзир потешкоће са којима се УНМИК суочио при извршавању својих обавеза, укључујући претраге наводних гробних места, ексхумације, аутопсије, поређење анте-мортем и пост-мортем података, ДНК тестове, враћање тела и њихових личних предмета породицама, у погледу великог броја несталих лица на Косову. СПГС наводи да је УНМИК-ов ЈНЛ од марта 2001. године уписао 3399 лица несталих пре, током и после сукоба, а имао је само 18 чланова особља, укључујући 7 међународних полицијских службеника, 3 службеника КПС-а и 8 домаћих службеника. СПГС цитира извештај који је Комесар за људска права Савета Европе издао 15. октобра 2002. године, у коме се наводи да су „ресурси, како људски, тако и материјални, доступни Канцеларији за нестала лица и судску медицину, међутим, очигледно несразмерни обавези брзог решавања свих ових предмета“.
63. Што се тиче истраге отмице и нестанка родитеља жалилаца, СПГС наводи да је, као што се види из списка полиције УНМИК-а, „УНМИК предузео расположиве разумне кораке како би обезбедио доказе везане за инцидент, укључујући, између осталог, сведочење потенцијалног очевица“ и „доказе од осталих потенцијалних сведока“.
64. СПГС даље наводи да је, под уобичајеним околностима, истрага случаја требало да започне „убрзо након догађаја, идеално најкасније 2000. или 2001. године“. СПГС признаје да су „уместо тога истражитељи полиције УНМИК-а тражили сведоке наводне отмице тек у лето 2004. године“ када нису успели да пронађу информације у вези са отмицом која се догодила пет година раније. Такође, по мишљењу СПГС-а, одбијање суседа да сарађују са истражитељима „озбиљно је отежало“ истрагу.
65. СПГС такође тврди да, упркос неколико покушаја, УНМИК није успео да пронађе тела г. и гђе Стојковић. Прва потрага у том погледу започета је у пролеће 2001. године, али „није окончана“. Настављена је у лето 2002. године, „али опет није закључена“.
66. У својим коначним „Примедбама о истрагама“, СПГС наводи да је КНЛСМ „потврдио да је Канцеларија за нестала лица и судску медицину, у складу с установљеном праксом, послала узорке костију пет тела која је ексхумирао МКТЈ Међународном комитету за нестала лица (МКНЛ) како би их МКНЛ упоредио са ДНК подацима које су дали сродници несталих лица уписаних код МКНЛ-а. Четири тела су идентификована и враћена породицама, једно тело још увек није идентификовано“. СПГС закључује да је стога „очигледно“ да тела г. и гђе Стојковић нису била међу пет тела која је МКТЈ ексхумирао. Упркос накнадном захтеву,

УНМИК Комисији није доставио документацију која би поткрепила ову изјаву и закључак.

67. СПГС тврди да се, имајући у виду све горенаведено, и узимајући у обзир велики број убистава и нестанака које је УНМИК морао да истражи, оперативне потешкоће са којима се УНМИК сусрео, поготово у првој фази своје мисије, као и „потешкоће својствене мисији полицијских снага на терену“, истражне радње које је УНМИК предузео по овом предмету „могу сматрати довољним и ефикасним“. СПГС даље наводи да „пошто је УНМИК одлучио да настави истрагу, предмет треба сматрати неприхватљивим“.

3. Процена Комисије

Прихватљивост

68. Комисија сматра да се жалиоци позивају на повреду процедуралне обавезе која проистиче из права на живот, загарантованог чланом 2 ЕКЉП, у погледу тога да полиција УНМИК-а није спровела ефикасну истрагу у вези са отмицом и нестанком г. и гђе Стојковић.
69. У погледу СПГС-ове примедбе да жалбу треба прогласити неприхватљивом сходно члану 2 ЕКЉП због неисцрпености правних лекова, Комисија се позива на свој закључак и одлуци о прихватљивости да СПГС није навео ниједан конкретан правни лек доступан жалиоцима у погледу ефикасности сâме истраге. Са своје стране, Комисија не види ниједан такав правни лек. Комисија је такође закључила да чињеница да је истрага предмета и даље на чекању пред ЕУЛЕКС-ом није значајна за предмет жалби: ефикасност истраге до сада (видети Саветодавна комисија за људска права (ХРАП), *Станојковић и Стојковић*, бр. 105/09 и 106/09, одлука од 15. септембра 2011, § 15, видети такође, ХРАП, *Д. Р*, предмет бр. 04/09, одлука од 6. августа 2010 и *Здравковић*, бр. 46/08, мишљење од 25. фебруара 2013. године).
70. Комисија због тога одбацује примедбу СПГС-а и поново проглашава овај део жалби прихватљивим.

Меритум

а) Подношење релевантних списа

71. СПГС примећује да су сви доступни списи који се тичу истраге достављени Комисији. Међутим, у својим примедбама на меритум жалби, СПГС се позива на истражне активности које је УНМИК наводно предузео, које се не виде у истражним списима (видети § 66 изнад).
72. Комисија напомиње да је у члану 15 Уредбе УНМИК-а бр. 2006/12 наведено да Комисија може затражити од УНМИК-а да поднесе било који документ и да је СПГС обавезан да сарађује са Комисијом и пружи неопходну помоћ, што посебно укључује пружање докумената и информација релевантних за жалбе. У том погледу, Комисија се позива на судску праксу Европског суда за људска права да треба да се извуку закључци на основу понашања тужене стране током поступка, укључујући њен

пропуст „да им на руке достави информације без одговарајућег објашњења“ (видети предмет ЕСЈП *Челикбилек против Турске*, бр. 27693/95, пресуда од 31. маја 2005, § 56).

73. Комисија такође напомиње да је правилно одржавање истражних списа који се тичу таквих кривичних дела као што су убиства и нестанци, од отварања истрага до њихове предаје, кључно за наставак таквих истрага и пропуст да се то учини могао би стога сâм по себи покренути питања сходно члану 2.
74. Комисија није у позицији да сама провери потпуност примљених истражних списа. Комисија ће стога проценити меритум жалби на основу докумената који су јој доступни (у том смислу, видети предмет *Чекојев против Русије*, бр. 39358/05, пресуда ЕСЈП од 15. марта 2011, § 146).

b) *Опита начела која се тичу обавезе спровођења ефикасне истраге сходно члану 2*

75. Комисија напомиње да је позитивна обавеза истраживања нестанака широко прихваћена у међународном праву људских права, макар од случаја Интерамеричког суда за људска права *Веласкез-Родригез* (видети случај *Веласкез-Родригез против Хондураса*, пресуда Интерамеричког суда за људска права (ИАСЈП) од 29. јула 1988, серија Ц бр. 4). КЈП такође наводи да позитивна обавеза проистиче из члана 6 (право на живот), члана 7 (забрана окрутног и нечовечног поступања) и члана 9 (право на слободу и безбедност особе), тумачено заједно са чланом 2(3) (право на ефикасан правни лек) МСГПП (видети КЈП, Општи коментар бр. 6, 30. април 1982, § 4; КЈП, Општи коментар бр. 31, 26. мај 2004, §§ 8 и 18, СГПП/Ц/21/Рев.1/Дод. 13); видети такође, између осталог, КЈП, *Мухамед Ал-Авани против Либијске Арапске Цамахирије*, саопштење бр. 1295/2004, разматрања од 11. јула 2007, СГПП/Ц/90/Д/1295/2004). Обавеза истраживања нестанака и убистава такође је утврђена у Декларацији УН-а о заштити свих особа од принудног нестанка (А/Res/47/133, 18. децембар 1992.) и додатно је разрађена у смерницама УН-а као што су Приручник УН-а о ефикасној превенцији и истрази ванправних арбитражних и преких егзекуција (1991) и „Смернице о спровођењу истрага Уједињених нација у вези са наводним масакрима“ (1995). Важност обавезе је потврђена усвајањем Међународне конвенције за заштиту свих особа од принудног нестанка 2006. године, која је ступила на снагу 23. децембра 2010. године.
76. Да би се бавила тврдњама жалиоца, Комисија се посебно осврће на добро утврђену судску праксу Европског суда за људска права о процедуралним обавезама сходно члану 2 ЕКЈП. Суд је сматрао да „Обавеза заштите права на живот сходно члану 2 Конвенције, тумачена заједно са општом дужношћу државе сходно члану 1 Конвенције 'да осигура свакоме унутар [своје] надлежности права и слободе дефинисане у Конвенцији', имплицитно захтева постојање неког облика ефикасне званичне истраге када су појединци убијени“ (видети, *mutatis mutandis*, ЕСЈП, *Мекен и остали против Уједињеног Краљевства*, пресуда од 27. септембра 1995, § 161, Серија А бр. 324; и ЕСЈП, *Каја против Турске*, пресуда од 19. фебруара 1998, § 105, *Извештаји о пресудама и одлукама* 1998-1; видети такође ЕСЈП, *Јасинкис против Летоније*, бр. 45744/08, пресуда од 21. децембра 2010, § 71). Обавеза спровођења такве истраге проистиче у свим случајевима убистава и осталих сумњивих смртних случајева, без обзира на то да ли су починиоци приватна лица или државни агенти,

или су непознати (видети ЕСЈП, *Колеви против Бугарске*, бр. 1108/02, пресуда од 5. новембра 2009, § 191)

77. Европски суд за људска права је такође навео да процедурална обавеза пружања неког облика ефикасне званичне истраге такође постоји када је појединац нестао под околностима опасним по живот и није ограничена на случајеве када је очигледно да је нестанак проузрокован од стране државног агента (видети ЕСЈП [ВВ], *Варнава и остали против Турске*, наведен у § 53 изнад у тексту, при § 136).
78. Надлежни органи морају сами предузети радње када им се скрене пажња на одређени предмет и не смеју препустити подношење формалне пријаве или преузимање одговорности за спровођење било каквих истражних поступака иницијативи блиских сродника (видети ЕСЈП, *Ахмет Озкан и остали против Турске*, бр. 21689/93, пресуда од 6. априла 2004, § 310; видети такође ЕСЈП, *Исајева против Русије*, бр. 57950/00, пресуда од 24. фебруара 2005, § 210).
79. Успостављајући стандарде ефикасне истраге, Суд је навео да „истрага, поред независности, приступачности за породицу жртве, спровођења разумном брзином и експедитивношћу, пружања довољног елемента јавне критике истраге и њених резултата, такође мора бити ефикасна у смислу да може довести до утврђивања тога да ли је смрт изазвана незаконитим путем и, ако је то случај, до идентификације и кажњавања одговорних лица (видети ЕСЈП [ВВ], *Варнава и остали против Турске*, наведен изнад у § 53; при § 191; видети такође ЕСЈП, *Палић против Босне и Херцеговине*, бр. 4704/04, пресуда од 15. фебруара 2011, § 63). То није обавеза пружања резултата, већ употребе средстава. Надлежни органи морају предузети све могуће разумне кораке да би обезбедили доказе који се тичу инцидента, укључујући, између осталог, сведочења очевидаца, форензичке доказе и, када је то применљиво, аутопсију која пружа потпун и тачан запис о повреди и објективну анализу клиничких налаза, укључујући узрок смрти. Сваки недостатак у истрази који спречава да се њоме установи узрок смрти или одговорна особа или особе ствара ризик да таква истрага неће испунити овај стандард (видети ЕСЈП, *Ахмет Озкан и остали против Турске*, наведен у § 78 изнад, при § 312; и *Исајева против Русије*, наведен у § 78 изнад, при § 212).
80. Конкретно, закључак истраге мора бити заснован на детаљној, објективној и непристрасној анализи свих релевантних елемената. Пропуст праћења очигледног следа истраге нарушава, у одлучујућој мери, могућност да се њоме утврде околности случаја и идентитет одговорних лица (видети ЕСЈП, *Колеви против Бугарске*, наведен изнад у § 76, при § 201). Међутим, природа и степен разматрања којима се испуњава минимални праг ефикасности истраге зависи од околности конкретног случаја. Они се морају проценити на основу релевантних чињеница и у погледу практичних реалних околности истражних радњи (видети ЕСЈП, *Велсеа и Мазарев против Румуније*, бр. 64301/01, пресуда од 1. децембра 2009, § 105).
81. Конкретно, у погледу особа које су нестале и касније пронађене мртве, што није случај у овом предмету, Суд је навео да се поступцима ексхумације и идентификације посмртних остатака не исцрпљује обавеза сходно члану 2 ЕКЈП. Суд сматра да „процедурална обавеза која проистиче из нестанка генерално не престаје све док су локација и судбина особе неизвесни, те је она стога

континуираног карактера“ (случај ЕСЈП *Палић против Босне и Херцеговине*, наведен у § 79 изнад, при § 46; у истом смислу, случај ЕСЈП [ВВ], *Варнава и остали против Турске*, наведен изнад у § 53, при § 148, *Аслаканова и остали против Русије*, бр. 2944/06 и остали, пресуда од 18. децембра 2012, § 122). Међутим, Суд такође наглашава да ова процедурална обавеза „не престаје да постоји чак ни након проналажења тела... Тиме се расветљава само један аспект судбине несталога лица и генерално остаје обавеза да се објасни нестанак и смрт, као и да се идентификује и кривично гони сваки починитељ незаконитих дела који има везе са тим нестанком и смрћу“ (случај *Палић против Босне и Херцеговине*, предмет ЕСЈП наведен изнад, у § 46; у истом смислу случај *Варнава и остали против Турске*, предмет ЕСЈП [ВВ] наведен изнад, у § 53, при § 145). Иако проналажење и накнадна идентификација посмртних остатака жртве сами по себи могу представљати значајан успех, процедурална обавеза сходно члану 2 и даље постоји (видети случај *Палић против Босне и Херцеговине*, предмет ЕСЈП наведен изнад, у § 64).

82. Што се тиче захтева за јавни надзор, Суд је даље навео да мора постојати довољан елемент јавног надзора над истрагом или њеним исходима да би се осигурала одговорност у пракси, као и у теорији. Потребан степен јавног надзора може се знатно разликовати од случаја до случаја. Међутим, у свим случајевима, сродник жртве мора бити укључен у поступак у оној мери која је неопходна за заштиту његових или њених легитимних интереса (видети случај ЕСЈП, *Ахмет Озкан и остали*, наведен у § 78 изнад, при §§ 311-314; ЕСЈП, *Исајева против Русије*, наведен у § 78 изнад, при §§ 211-214 и случајеве наведене у њему; ЕСЈП [ВВ], *Ал-Скеини и остали против Уједињеног Краљевства*, пресуда од 7. јула 2011, бр. 55721/07, § 167, ЕКЈП 2011.).
83. Суд је такође истакао огроман значај који ефикасна истрага има у утврђивању истине о ономе што се догодило, не само због породица жртава, већ и због жртава сличних злочина, као и опште јавности, која има право да сазна шта се догодило (ЕСЈП [ВВ], *Ал-Масри против Бивше југословенске Републике Македоније*, бр. 39630/09, пресуда од 13. децембра 2012, § 191). Уједињене нације су такође уверене у значај права на истину. Према речима Генералног секретара УН-а, „право на истину подразумева свест о потпуној и комплетној истини о догађајима који су се одиграли, карактеристичним околностима везаних за њих и о учесницима у њима. У случају несталих лица... то подразумева и право на откривање судбине и локације жртве“ (видети Извештај Генералног секретара УН-а, *Нестала лица*, документ УН-а А/67/267, 8. август 2012, § 5; видети такође Савет за људска права УН-а, Резолуције 9/11 и 12/12: *Право на истину*, 24. септембар 2008 и 12. октобар 2009; видети такође Извештај Специјалног известиоца о унапређењу и заштити људских права и основних слобода током борбе против тероризма, Бен Емерсон, *Оквирни принципи за обезбеђивање одговорности јавних функционера за тешка и систематска кршења људских права почињена у контексту државних анти-терористичких иницијатива*; документ УН-а А/НРС/22/52, 1. март 2013.).

с) *Применљивост члана 2 на контекст Косова*

84. Комисија је свесна чињенице да су се отмица и нестанак г. и гђе Стојковић догодили убрзо након распоређивања УНМИК-а на Косову, одмах након оружаног сукоба, када су били распрострањени криминал, насиље и мањак безбедности.

85. Са своје стране, СПГС не оспорава да је УНМИК имао обавезу да истражи овај предмет сходно члану 2 ЕКЈП. Међутим, према наводима СПГС-а, јединствене околности које се односе на косовски контекст и распоређивање УНМИК-а у првој фази његове мисије треба да буду узете у разматрање при процени питања да ли је ова истрага у сагласности са чланом 2 ЕКЈП. У суштини, СПГС тврди да на УНМИК није могуће применити исте стандарде који се примењују на државу у уобичајеној ситуацији.
86. Комисија сматра да аргументи које је изнео СПГС покрећу два главна питања: прво питање је да ли стандарди члана 2 настављају да се примењују у ситуацији када постоји сукоб или опште насиље, а друго је да ли треба сматрати да се такви стандарди у потпуности примењују на УНМИК.
87. Што се тиче применљивости члана 2 на УНМИК, Комисија подсећа да је, након усвајања Уредбе УНМИК-а бр. 1999/1 25. јула 1999. године, УНМИК преузео обавезу поштовања међународно признатих стандарда у погледу људских права при обављању својих функција. Ово прихватање обавеза детаљно је описано у Уредби УНМИК-а бр. 1999/24 од 12. децембра 1999. године, према којој је УНМИК прихватио обавезе сходно одређеним инструментима који се тичу људских права, укључујући ЕКЈП. С тим у вези, Комисија је већ закључила да је тачно да се привремени карактер УНМИК-а и тешкоће с њим у вези морају прописно узети у обзир у погледу бројних ситуација, али ни у ком случају се ови елементи не смеју схватити као изговор за смањење стандарда у поштовању људских права, који су прописно уграђени у мандат УНМИК-а (видети случај ХРАП, *Милогорић и остали*, бр. 38/08 и остали, мишљење од 24. марта 2011, § 44; случај *Бериша и остали*, бр. 27/08 и остали, мишљење од 23. фебруара 2011, § 25; случај *Лалић и остали*, бр. 09/08 и остали, мишљење од 9. јуна 2012, § 22).
88. У погледу применљивости члана 2 на ситуације у којима постоји сукоб или опште насиље, Комисија подсећа да је Европски суд за људска права утврдио применљивост члана 2 на постконфликтне ситуације, укључујући оне у земљама тадашње Југославије (видети, између осталих примера, случај ЕСЈП, *Палић против Босне и Херцеговине*, наведен изнад у § 79 и случај ЕСЈП, *Јуларић против Хрватске*, бр. 20106/06, пресуда од 20. јануара 2011.). Суд даље наводи да процедурална обавеза сходно члану 2 наставља да се примењује на „различите безбедносне околности, укључујући оне у контексту оружаног сукоба“ (видети ЕСЈП [Велико веће], *Ал-Скени и остали против Уједињеног Краљевства*, наведен изнад у § 82, при § 164; видети такође случај *Гулеч против Турске*, пресуда ЕСЈП од 27. јула 1998, § 81, Извештаји 1998-IV; случај *Ерги против Турске*, пресуда ЕСЈП од 28. јула 1998, §§ 79 и 82, Извештаји 1998-IV; случај *Ахмет Озкан и остали против Турске*, наведен изнад у § 78, при §§ 85-90, 309-320 и 326-330; случај *Исајева против Русије*, наведен изнад у § 78, при §§ 180 и 210; случај *Канлибаиш против Турске*, бр. 32444/96, пресуда ЕСЈП од 8. децембра 2005, §§ 39-51).
89. Суд је признао да „када до смрти [и нестанака] које треба истражити према члану 2 дође под околностима општег насиља, оружаног сукоба или побуне, истражитељи могу наићи на препреке и конкретна ограничења могу захтевати употребу мање ефикасних мера истраге или могу довести до одлагања истраге“ (видети случај

ЕСЈП [ВВ], *Ал-Скеини и остали против Уједињеног Краљевства*, наведен изнад при §164; ЕСЈП, *Базоркина против Русије*, бр. 69481/01, пресуда од 27. јула 2006, § 121). Суд је ипак закључио да обавеза према члану 2 која се тиче заштите живота подразумева да, чак и у условима нарушене безбедности, морају бити предузети сви разумни кораци како би се обезбедила ефикасна, независна истрага у вези са наводним кршењима права на живот (видети, између осталих примера, ЕСЈП, случај *Каја против Турске*, наведен у § 76 изнад, при §§ 86-92; ЕСЈП, случај *Ерги против Турске*, наведен изнад, при §§ 82-85; *Танрикулу против Турске*, ЕСЈП [ВВ], бр. 23763/94, пресуда од 8. јула 1999, §§ 101-110, ЕКЈП 1999-IV; ЕСЈП, *Кашијев и Акајева против Русије*, бр. 57942/00 и 57945/00, пресуда од 24. фебруара 2005, §§ 156-166; ЕСЈП, случај *Исајева против Русије*, наведен изнад у § 78, при §§ 215-224; ЕСЈП *Мусајев и остали против Русије*, бр. 57941/00 и остали, пресуда од 26. јула 2007, §§ 158-165).

90. Слично томе, КЈП је закључио да се право на живот, укључујући процедуралне гаранције, сматра врховним правом од кога није дозвољено никакво одступање чак ни у ванредним околностима када је угрожен живот нације (видети, КЈП, Општи коментар бр. 6, наведен изнад у § 75, при § 1; КЈП, *Абубакар Амиров и Аизан Амирова против Руске Федерације*, саопштење бр. 1447/2006, разматрања од 22. априла 2009, § 11.2, СГПП/Ц/95/Д/1447/2006). Такође, КЈП је напоменуо применљивост чланова 2 (3), 6 и 7 МСГПП, уз посебни осврт на УНМИК-ову обавезу да спроведе ваљане истраге у вези са нестанцима и отмицама на Косову (видети КЈП, Закључне примедбе Комитета за људска права: Косово (Србија), 14. август 2006, §§ 12-13, СГПП/Ц/УНК/ЦО/1).
91. Комисија разуме потешкоће са којима се УНМИК сусрео током прве фазе свог ангажовања. Комисија напомиње да је одговарајућа важност која је дата питању несталих лица на Косову значила да је УНМИК морао да узме у обзир како хуманитарну, тако и кривичну димензију ситуације. Конкретно, Комисија сматра да су важност која се приписује кривичним истрагама и потешкоће на Косову које су ограничиле могућност истражних органа да спроведу такве истраге, довеле до тога да буде од кључног значаја да УНМИК од самог почетка успостави окружење које погодује обављању значајних истрага. Ово подразумева успостављање система који обухвата елементе попут расподеле свеобухватне одговорности у погледу надзора и праћења напретка истрага, обезбеђивања редовних извештаја о напретку истрага као и поступка прописне предаје случајева међу службеницима или јединицама полиције УНМИК-а. Такав систем би такође требало да узме у обзир потребу за заштитом жртава и сведока (видети, *mutatis mutandis*, случај *P.P. и остали против Мађарске*, бр. 19400/11, пресуда ЕСЈП од 4. децембра 2012, §§ 28-32), као и да се размотри нарочита рањивост расељених лица у периоду након сукоба (видети ЕСЈП [ВВ], *Саргсиан против Азербејџана*, бр. 40167/06, одлука од 14. децембра 2011, § 145; и ЕСЈП [ВВ], *Чигаров и остали против Јерменије*, бр. 13216/05, одлука од 14. децембра 2011, § 146). Иако схвата да је до распоређивања и организовања полиције и правосудног апарата дошло постепено, Комисија сматра да је овај процес завршен 2003. године када су полиција и правосудни систем на Косову описани као „добро функционишући“ и „одрживи“ од стране Генералног секретара УН-а (видети § 20 изнад).

92. Комисија даље напомиње да њен задатак није да испита релевантну праксу или наводне препреке спровођењу ефикасне истраге *in abstracto*, већ само у вези са њиховом конкретном применом на одређене околности везане за ситуацију која је предмет жалбе пред Комисијом (видети ЕСЈП, *Броган и остали против Уједињеног Краљевства*, пресуда од 29. новембра 1988, § 53, Серија А, бр. 145-Б). Комисија стога закључује да природа и степен разматрања да ли ефикасност истраге испуњава минимални праг зависе од околности одређеног предмета. Из тих разлога, Комисија сматра да ће утврдити, у погледу сваког предмета, да ли су предузети сви разумни кораци за спровођење ефикасне истраге као што то налаже члан 2, узимајући у обзир реалне околности истражног посла на Косову.

d) *Усаглашеност са чланом 2 у овом предмету*

93. У вези са овим предметом, Комисија најпре напомиње одговор који је ЕУЛЕКС упутио на Комисијин захтев за информације (видети §§ 43-45 изнад). У том одговору, ЕУЛЕКС је обавестио Комисију да је јула 2009. године одређени број случајева које УНМИК није званично предао ЕУЛЕКС-у, из различитих разлога, „пронађен“ у бившој згради УНМИК-овог ОП-а. По мишљењу Комисије, ово указује на могућност општег пропуста услед ког није испуњена обавеза да се истражни материјал преда на прописан начин.

94. Испитавши појединости овог случаја, Комисија напомиње да су постојали очигледни недостаци у спровођењу истраге од њеног почетка, имајући у виду да је почетни ступањ истраге од изузетног значаја. Међутим, у светлу горе описаних напомена у вези са њеном ограниченом временском надлежношћу (видети § 42), Комисија подсећа да је она надлежна *ratione temporis* да процењује усклађеност истраге са чланом 2 ЕКЈП само за период након 23. априла 2005. године, узимајући у обзир статус предмета тог датума (ЕСЈП, *Палић против Босне и Херцеговине*, наведен изнад у § 79, при § 70). Период који је предмет разматрања завршава се 9. децембра 2008. године, када је ЕУЛЕКС преузео одговорност у области управљања правдом (видети § 22-23 изнад).

95. Комисија напомиње да је УНМИК обавештен о отмици и нестанку како гђе Даринке Стојковић, тако и г. Милана Стојковића у исто време 2000. године, када је отворен досије о несталом лицу у вези са гђом Стојковић. Комисија напомиње да, поред тога што је у документима у том предметном досијеу било јасно назначено да је она нестала заједно са својим супругом, ЈНЛ отворио предмет о несталом лицу у вези с њим тек 2001. године. Нема објашњења за то неслагање.

96. Комисија такође напомиње да, осим отварања предмета и уписивања информација које су ОЕБС и МКЦК већ сакупили, истражитељи УНМИК-а нису спровели никакву значајну истражну активност да би додатно разјаснили околности везане за отмицу г. и гђе Стојковић и идентификовали могуће починиоце. Без обзира на чињеницу да су жалиоци у својим изјавама ОЕБС-у, а самим тим и полицији УНМИК-а, предочили неколико трагова, полиција УНМИК-а није испитала ниједан од њих. Комисија поготово напомиње да су истражитељима, од уписивања предмета, достављена имена потенцијалних сведока, као што су Д. М. и Р, и осумњичених, као што је Џ. И, који је наводно присвојио кућу жртава у Урошевцу и уселио се у њу. Међутим, из

докумената у истражном спису не види се никакав покушај истражитеља да пронађу ова лица и обаве разговор с њима.

97. Поред тога, у истражном спису се не види ниједан покушај полиције УНМИК-а, све до 2004. године, да пронађе наводно место злочина и испита га, да покуша да боље разуме околности злочина који је предмет истраге, што је основни корак у случајевима у којима постоји мало доказа. Комисија напомиње да је полиција УНМИК-а, као што и СПГС признаје, тек јула 2004. године посетила кућу жртава у Урошевцу, која је затечена напуштена. Том приликом, истражитељи су обавештени да су неке именоване особе купиле то имање; међутим, није начињен никакав прави покушај да се пронађе ово лице или да се, поново, провере информације да се тамо прво уселио Џ. И, након нестанка г. и гђе Стојковић. Комисија такође узима у обзир да је истрага тако озбиљних злочина, да би била адекватна, требало да укључује бар разговор са жалиоцима, што УНМИК никада није обавио. Требало је да такви разговори буду обављени што је пре могуће и забележени и сачувани у предметном спису⁴.
98. Комисија напомиње да су истражитељи 2001. године, и поново 2002. године, предузели неколико истражних корака како би пронашли и идентификовали тела која је МКТЈ ексхумирао 2000. године, за која се веровало да су тела г. и гђе Стојковић. Међутим, према сопственом признању СПГС-а, ови упити, који су проистекли из истраге другог предмета везаног за нестало лице (видети § 35 изнад), нису окончани због изостанка ваљане накнадне истраге истражитеља. Заиста је документовано у истражном спису да је, у два наврата, 2001. и 2002. године, препоручено да треба прикупити додатне информације и да треба обавити правилно поређење свих података доступних у анте-мортем информацијама, извештајима са аутопсија неидентификованих тела и МКНЛ-овој бази података; међутим, то тада није учињено.
99. Комисија такође напомиње да су две године касније, према електронској поруци полиције УНМИК-а од 27. априла 2004. године која се налази у спису, истражитељи установили „вероватни“ идентитет, на основу традиционално коришћених средстава, без ДНК теста, два тела која је МКТЈ ексхумирао, као тела г. и гђе Стојковић.
100. Комисија такође напомиње да, према Меморандуму о разумевању између УНМИК-а и МКНЛ-а, потоњи треба да буде обавештен о свим случајевима вероватних идентификација да би потврдио или оповргао идентитет кроз ДНК тестирање. У том погледу, Комисија напомиње СПГС-ове коментаре да је КНЛСМ „потврдио да је Канцеларија за нестала лица и судску медицину, у складу с установљеном праксом, послала узорке костију пет тела која је ексхумирао МКТЈ Међународном комитету за нестала лица (МКНЛ) како би их МКНЛ упоредио са ДНК подацима које су дали сродници несталих лица уписаних код МКНЛ-а“. Према СПГС-у, „четири тела су идентификована и враћена породицама, једно тело још увек није идентификовано“ те је стога „очигледно“ да тела г. Милана Стојковића и гђе Даринке Стојковић нису била међу пет тела која је МКТЈ ексхумирао. Међутим, Комисија напомиње да у истражном спису нема назнака ове активности.

⁴ Видети: Приручник Уједињених нација о ефикасном спречавању и истрази ванправних, произвољних и преких егзекуција, усвојен 24. маја 1989. године од стране Економског и социјалног савета, Резолуција 1989/65.

101. У погледу периода у току ког је имала надлежност, почевши од 23. априла 2005. године, Комисија напомиње да је након тог критичног датума и даље постојао пропуст по питању спровођења неопходних истражних радњи, у складу са континуираном обавезом истраге (видети § 81 горе у тексту), чиме је процена целе истраге доведена у временски период под надлежношћу Комисије.
102. Комисија такође сматра да је УНМИК, пошто тела г. и гђе Стојковић нису била пронађена и лица одговорна за злочин нису била идентификована, имао обавезу да користи средства која су му на располагању како би редовно пратио напредак истраге да би био сигуран да ништа није занемарено и да је сваки нови доказ узет у разматрање, и како би обавестио њихове сроднике о било каквим могућим новим траговима у истрази.
103. У том погледу, Комисија констатује на основу истражног досијеа да није спроведена никаква активност у циљу додатног прегледа или истраге предмета г. и гђе Стојковић током овог периода.
104. Очигледан недостатак адекватне реакције полиције УНМИК-а могао је да укаже починиоцима на то да надлежни органи нису могли, или да нису били вољни, да истраже таква кривична дела. Такав став надлежних органа према најозбиљнијим злочинима у било ком друштву, а нарочито у околностима након сукоба, неминовно ствара културу некажњивости међу починиоцима злочина и може само да доведе до погоршања ситуације. Проблеми са којима се УНМИК сусрео на почетку своје мисије, који су размотрени изнад, не оправдавају такву неактивност, било на почетку или касније.
105. Комисија је свесна чињенице да дужност спровођења истраге није прекршена једноставно због тога што истрага не производи задовољавајући резултат. Ипак, таква истрага мора да се спроведе на озбиљан начин и не сме да буде пука формалност.
106. Комисија сматра да, узимајући у обзир околности из овог предмета, УНМИК није предузео све разумне кораке како би пронашао нестала лица, идентификовао починиоце и извео их пред лице правде. У том погледу, Комисија сматра да истрага није била одговарајућа и није била усклађена са захтевима брзине, експедитивности и ефикасности (видети § 79 изнад), као што то налаже члан 2.
107. Што се тиче захтева за јавни надзор, Комисија подсећа да члан 2 такође захтева укључивање блиског сродника у истрагу у мери која је неопходна да се заштите његови или њени законски интереси.
108. У том погледу, Комисија напомиње да се из истражног досијеа види да није било никаквог контакта између УНМИК-а и жалилаца у вези са истрагом. Комисија напомиње да је полиција УНМИК-а покушала да контактира првог жалиоца, гђу Даницу Станојковић, тек јула 2004. године, тако што је обавила телефонски разговор с њеном кћерком. Сврха овог контакта није јасна. Породица жалилаца поготово није била обавештена о напретку истраге до тада, укључујући могућност да су тела њихових несталих сродника међу телима која је МКТЈ претходно ексхумирао у

Урошевцу. Нити су од породице затражени додатни анте-мортем подаци који би помогли у идентификацији. Комисија стога сматра да жалиоци уопште нису имали приступ истрази како то налаже члан 2.

109. У светлу мана и недостатака који су горе описани, Комисија закључује да УНМИК није спровео ефикасну истрагу отмице и нестанка г. и гђе Стојковић. У складу с тим, постојало је кршење члана 2, процедуралног проширења, ЕКЉП.

В. Наводно кршење члана 3 ЕКЉП

110. Комисија сматра да се жалиоци позивају, у суштини, на повреду права на забрану нечовечног или понижавајућег поступања, загарантованог чланом 3 ЕКЉП.

1. Опсег разматрања Комисије

111. Комисија ће размотрити наводе сходно члану 3 ЕКЉП, примењујући исти опсег разматрања који је предвиђен чланом 2 (видети §§ 48 - 53 горе у тексту).

112. Комисија подсећа да је Европски суд за људска права закључио у много наврата да ситуација принудног нестанка покреће повреду члана 3 у погледу блиских сродника жртве. Суд наглашава да, у вези са чланом 3, „суштина те повреде не лежи толико у чињеници да је члан породице 'нестао', већ се односи на реакције и ставове надлежних органа на насталу ситуацију након што им је предочена“ (видети нпр. ЕСЉП (ВВ), *Чакићи против Турске*, бр. 23657/94, пресуда од 8. јула 1999, § 98, *ЕКЉП*, 1999-IV; ЕСЉП (ВВ), *Кипар против Турске*, бр. 25781/94, пресуда од 10. маја 2001, § 156, *ЕКЉП*, 2001-IV; ЕСЉП, *Орхан против Турске*, бр. 25656/94, пресуда од 18. јуна 2002, § 358; ЕСЉП, *Базоркина против Русије*, наведен изнад у § 89, при § 139; ЕСЉП, *Палић против Босне и Херцеговине*, наведен изнад у § 79, при § 74; ЕСЉП, *Алпату Исраилова против Русије*, бр. 15438/05, пресуда од 14. марта 2013, § 69; видети такође ХРАП, *Здравковић*, бр. 46/08, одлука од 17. априла 2009, § 41). „Сродник може тврдити да је директна жртва понашања надлежних органа поготово у погледу тих реакција и ставова“ (видети, између осталих, ЕСЉП, *Ер и остали против Турске*, бр. 23016/04, пресуда од 31. јула 2012, § 94).

113. На крају, када се ради о душевној патњи изазваној реакцијама надлежних органа на нестанак, наводна повреда је у супротности са материјалним елементом члана 3 ЕКЉП, а не процедуралним елементом, као што је случај у погледу члана 2 (ЕСЉП, *Гелажев против Русије*, бр. 20216/07, пресуда од 15. јула 2010, §§ 147-148).

2. Поднесци страна

114. Жалиоци у суштини наводе да су недостатак информација и неизвесност у погледу отмице и нестанка г. г. и гђе Стојковић, нарочито због пропуста УНМИК-а да ваљано истражи њихов случај, проузроковали душевну патњу њима и њиховој породици.

115. СПГС не улаже никакве примедбе у погледу наведеног кршења члана 3.

3. Процена Комисије

a) Општа начела која се тичу обавезе сходно члану 3

116. Као и члан 2, члан 3 ЕКЉП обухвата једну од основних вредности у демократским друштвима (ЕСЉП, *Талат Тене против Турске*, бр. 31247/96, од 21. децембра 2004, § 47; ЕСЉП [ВВ], *Иласку и остали против Молдавије и Русије*, бр. 48787/99, пресуда од 8. јула 2004, *ЕКЉП*, 2004-VII, § 424). Као што то потврђује апсолутни карактер који члан 15 § 2 ЕКЉП даје забрани мучења и нечовечног и понижавајућег поступања, та забрана се примењује чак и у најтежим околностима.
117. Наводећи општа начела применљива на ситуације у којима је наводно дошло до кршења обавезе сходно члану 3 ЕКЉП, Комисија напомиње да феномен нестанка представља сложен облик кршења људских права који се мора разумети и са којим се мора суочити на интегралан начин (видети случај ИАСЉП, *Веласкез-Родригез против Хондураса*, наведен изнад у § 75, при § 150).
118. Комисија примењује да се обавеза сходно члану 3 ЕКЉП разликује од процедуралне обавезе надлежних органа сходно члану 2. Док се потоњом од надлежних органа захтева да предузму одређене правне радње које могу довести до идентификације и кажњавања одговорних лица, прва поменута обавеза је општија, више је хуманитарног карактера и односи се на реакцију надлежних органа на патњу сродника лица која су нестала или су убијена.
119. КЉП такође препознаје нестанке као озбиљно кршење људских права. У својој одлуци од 21. јула 1983. године, у предмету *Квинтерос против Уругваја*, Комитет је навео да нестанци представљају озбиљна кршења права сродника несталога лица, који пате услед душевног бола који траје све док траје неизвесност у погледу судбине њихових вољених, често и више година (видети КЉП, Саопштење бр. 107/1981, УН док. СГПП/Ц/ОП/2 при 138 (1990), § 14). Поред тога, у својој одлуци од 15. јула 1994. у предмету *Мохика против Доминиканске Републике*, КЉП је сматрао да је „нестанак лица нераскидиво повезан са поступањем које представља повреду члана 7 [Споразума]“, којим се такође забрањује мучење, нечовечно или понижавајуће поступање и кажњавање (видети КЉП, Саопштење бр. 449/1991, УН док. СГПП/Ц/51/Д/449/1991 (1994), § 5.7).
120. По питању тога да ли се чланови породице нестале особе могу сматрати жртвама поступања које је супротно члану 3 ЕКЉП, Комисија се позива на судску праксу Европског суда за људска права и на своју сопствену судску праксу. Европски суд прихвата такву могућност, што зависи од постојања „нарочитих чинилаца који доводе до тога да патња коју преживљава [члан породице] добије димензију и одлике различите од емоционалне туге каква се може сматрати неизбежном код особа које су у сродству са жртвом тешког кршења људских права“. Суд даље сматра да „у пресудне елементе спадају непосредност крвног сродства, конкретне околности везане за породични однос, мера у којој је члан породице био сведок предметних догађаја, ангажованост члана породице у покушају да прикупи информације о несталој особи и начин на који су надлежни органи одговорили на такво распитивање“ (видети ЕСЉП, *Басајева и остали против Русије*, бр. 15441/05 и

20731/04, пресуда од 28. маја 2009, § 159; ЕСЈП, случај *Ер и остали против Турске*, наведен изнад у § 112, при § 94).

121. Комисија напомиње да, при процени емоционалне патње жртава, Европски суд такође разматра следеће околности: трајање самог нестанка и периода током којег није било информација о судбини несталог лица и истражи коју воде надлежни органи; изостанак било какве „смишене“ акције надлежних органа, упркос чињеници да су им се жалиоци обратили како би пријавили нестанак свог сродника и поделили са њима информације које имају; изостанак могућег објашњења или информација о судбини несталог сродника упркос личним или писменим упитима упућеним званичним органима (видети, између осталих предмета, ЕСЈП, *Ер и остали против Турске*, наведен изнад у § 112, при § 96; случај *Османоглу против Турске*, бр. 48804/99, пресуда ЕСЈП од 24. јануара 2008, § 97). Други фактор који доводи до утврђивања повреде члана 3 ЕКЈП јесте континуирана природа психолошке патње сродника жртве нестанка (ЕСЈП, *Салаков и Ислијамова против Украјине*, бр. 28005/08, пресуда од 14. марта 2013. године, § 201).
122. КЈП је такође разматрао то питање и препознао чланове породица несталих лица као жртве повреде члана 7 Споразума: родитеље (*Бушерф против Алжира*, Саопштење бр. 1196/2003, разматрања од 30. марта 2006, § 9.7, СГПП/Ц/86/Д/1196/2003), децу (*Зарзи против Алжира*, Саопштење бр. 1780/2008, разматрања од 22. марта 2011, § 7.6, СГПП/Ц/101/Д/1780/2008), браћу и сестре (*Ел Абани против Либијске Арапске Цамахирије*, Саопштење бр. 1640/2007, разматрања од 26. јула 2010, § 7.5, СГПП/Ц/99/Д/1640/2007), супружнике (*Бусруал против Алжира*, Саопштење бр. 992/2001, разматрања од 30. марта 2006, § 9.8, СГПП/Ц/86/Д/992/2001) и тетке/тече, ујне/ујаке, стрине/стричеве (*Беназиза против Алжира*, разматрања од 26. јула 2010, § 9.4, СГПП/Ц/99/Д/1588/2007; *Баиаша против Либијске Арапске Цамахирије*, разматрања од 20. октобра 2010, § 7.2, СГПП/Ц/100/Д/1776/2008). Комитет оправдава овако широко разумевање статуса жртве због патње и бола који су начињени члановима породица нестанком особе, који су често појачани недовољним напорима надлежних органа да истраже нестанак како би установили судбину жртве и извели починиоце пред лице правде (*Абуседра против Либијске Арапске Цамахирије*, Саопштење бр. 1751/2008, разматрања од 25. октобра 2010, § 7.5, СГПП/Ц/100/Д/1751/2008). У случају *Амиров против Руске Федерације*, Комитет је приметио да „без жеље да наведе све околности индиректног стварања жртава, Комитет сматра да пропусти државе као стране која је одговорна за спровођење обавеза истраживања и разјашњавања околности злочина који је претрпела директна жртва обично може представљати фактор.“ Додатни фактори могу бити неопходни. У овом случају, Комитет напомиње ужасне услове у којима је аутор пронашао осакаћене посмртне остатке своје супруге (...), након чега су уследиле одуговлачене, спорадичне мере које су предузете како би се истражиле околности које су довеле до горепомнутих закључака о постојању повреда чланова 6 и 7, тумачених заједно са чланом 2, став 3. Комитет сматра да, узете у обзир заједно, околности захтевају да Комитет закључи да су и права аутора сходно члану 7 такође прекршена“ (КЈП, *Абубакар Амиров и Аизан Амирова против Руске Федерације*, наведен изнад у § 90, при § 11.7).
123. Комисија такође узима у обзир чињеницу да, према наводима Европског суда, анализа реакције надлежних органа не треба да се ограничи ни на какве конкретне

манифестације ставова тих органа, изоловане инциденте, нити на процедуралне чиновне; напротив, по мишљењу Суда, процена начина на који су надлежни органи реаговали на упите подносиоца жалбе треба да буде глобална и континуирана (видети ЕСЉП, *Аћини против Турске*, бр. 7050/05, пресуда од 1. фебруара 2011, § 45).

124. У том погледу, Европски суд је мишљења да би закључци из процедуралног проширења члана 2 такође били од директне важности при разматрању постојања кршења члана 3 (видети ЕСЉП, *Басајева и остали против Русије*, наведен изнад у § 120, при § 109; ЕСЉП, *Гелајев против Русије*, бр. 20216/07, пресуда од 15. јула 2010, § 147; ЕСЉП, *Базоркина против Русије*, наведен изнад у § 89, при § 140).
125. Комисија примећује да је Европски суд већ установио повреде члана 3 ЕКЉП у погледу нестанака где је закључено да је сама Држава одговорна за отмицу (видети ЕСЉП, *Лулујев и остали против Русије*, бр. 69480/01, пресуда од 9. новембра 2006, §§ 117-118; ЕСЉП, *Кукајев против Русије*, бр. 29361/02, пресуда од 15. новембра 2007, §§ 107-110). Међутим, супротно томе, у случају који Комисија разматра, УНМИК ни на који начин није умешан у сам нестанак и не може се сматрати одговорним за душевну патњу подносиоца жалбе која јој је узрокована почињеним злочином.
126. Комисија узима у обзир да је, у изостанку закључка о одговорности Државе за нестанак, Европски суд пресудио да није убеђен да је понашање надлежних органа, иако немарно у довољној мери да представља кршење члана 2 у његовом процедуралном аспекту, могло само по себи изазвати душевну патњу подносиоца жалбе већу од минималног нивоа јачине који је неопходан да би се сматрало да поступање лежи унутар опсега члана 3 (видети, између осталих случајева, ЕСЉП, *Товсултанова против Русије*, бр. 26974/06, пресуда од 17. јуна 2010, § 104; ЕСЉП, *Шафијева против Русије*, бр. 49379/09, пресуда од 3. маја 2012, § 103).
- b) Применљивост члана 3 на контекст Косова*
127. У погледу применљивости горенаведених стандарда на контекст Косова, Комисија се прво позива на своје разматрање истог питања у вези са чланом 2, наведено горе у тексту (видети §§ 84–93 горе у тексту).
128. Комисија понавља да један функционалан систем за спровођење закона треба да узме у обзир заштиту потреба жртава и сведока, као и да размотри посебну рањивост расељених лица у ситуацијама након сукоба. Комисија је већ размотрила чињеницу да је Генерални секретар УН-а описао систем полиције и правде на Косову до 2003. године као систем који „добро функционише“ и који је „одржив“ (видети § 20 горе у тексту).
129. Комисија поново напомиње да неће размотрити релевантну праксу нити наводне препреке спровођењу ефикасне истраге *in abstracto*, већ само у односу на њихову конкретну примену на дотичну жалбу, узимајући у обзир конкретне околности случаја.
130. Из тих разлога, Комисија сматра да мора да установи, у вези са сваким случајем, да ли би став и реакције УНМИК-ових органа на сам нестанак и на захтевање

информација од стране жалилаца у вези са судбином њихових сродника и кривичном истрагом представљали повреду обавезе сходно члану 3, имајући у виду реалну ситуацију на Косову у релевантно време.

с) Усаглашеност са чланом 3 у овом предмету

131. У оквиру ових догађаја, Комисија у овом случају примећује одређен број фактора који, узети заједно у разматрање, покрећу питање повреде члана 3 ЕКЉП.
132. Комисија напомиње блискост породичних веза између жалилаца и г. и гђе Стојковић. Жалиоци су кћер и син жртава.
133. Комисија даље напомиње да изгледа да органи УНМИК-а ниједном нису контактирали жалиоце током истраге, чак ни ради прикупљања додатних информација о отмици и пружања ажурираних података у вези са истрагом. Комисија такође напомиње да, током продуженог временског периода, истражни органи нису, као што је горе описано, спровели активности како би потврдили или искључили могућност да су тела г. и гђе Стојковић била међу телима која је МКТЈ ексхумирао на гробљу у Урошевцу и обавестили породицу у складу с тим. Комисија понавља да, са становишта члана 3, она сме да разматра реакције и ставове УНМИК-а према жалиоцима у целисти.
134. Изводећи закључке из пропуста УНМИК-а да пружи другачије могуће објашњење за изостанак континуираног и редовног контакта са жалиоцима, Комисија сматра да је ова ситуација, која се наставила током периода временске надлежности Комисије, изазвала озбиљну неизвесност жалилаца и њихове породице у вези са судбином г. и гђе Стојковић и статусом истраге.
135. У светлу горенаведеног, Комисија закључује да су жалиоци трпели тешку патњу и бол током продуженог и дуготрајног временског периода због начина на који су се органи УНМИК-а бавили случајем и због немогућности да сазнају шта се десило г. и гђи Стојковић. У том погледу је очигледно да, у било којој ситуацији, бол кћери и сина који морају да живе у неизвесности у вези са судбином својих родитеља мора бити неподношљив.
136. Из горенаведених разлога, Комисија закључује да је својим поступцима УНМИК допринео болу и душевној патњи жалилаца чиме је дошло до повреде члана 3 ЕКЉП.

V. ЗАКЉУЧНИ КОМЕНТАРИ И ПРЕПОРУКЕ

137. У светлу закључака Комисије о овом предмету, Комисија је мишљења да је потребан неки облик накнаде.
138. Комисија напомиње да принудни нестанци представљају озбиљна кршења људских права која се морају истражити и судски процесуирати под било каквим околностима. Комисија такође напомиње да је УНМИК, као територијална управа на Косову од 1999. до 2008. године, имао примарну одговорност да ефикасно истражи и

кривично гони лица одговорна за отмицу и нестанак г. и гђе Стојковић и да његов пропуст да то учини представља настављено озбиљно кршење права жртава и њихових сродника, поготово права на утврђивање чињеница.

139. Комисија истиче забринутост самог СПГС-а да су неадекватна средства, поготово на почетку УНМИК-ове мисије, довела до тога да испуњавање УНМИК-ових обавеза у погледу људских права буде тешко достижно.
140. Уобичајено би била одговорност УНМИК-а да предузме одговарајуће мере како би стао на крај запаженом кршењу права и, колико је то могуће, исправио последице истог. Међутим, као што је Комисија напоменула горе у тексту (видети § 22), одговорност УНМИК-а која се тиче судства на Косову завршила се 9. децембра 2008. године, када је ЕУЛЕКС преузео потпуну радну контролу у области владавине права. УНМИК стога није више у позицији да предузима мере које ће имати директан утицај на истраге које су још увек на чекању пред ЕУЛЕКС-ом или локалним властима. Такође, након проглашења независности од стране Привремених институција самоуправе Косова 17. фебруара 2008. године и касније, ступањем на снагу косовског устава 15. јуна 2008. године, УНМИК је престао да обавља извршне функције на Косову и та чињеница је ограничила његову могућност да пружи пуну и ефикасну репарацију за извршену повреду права, како је то прописано утврђеним начелима међународног права о људским правима.
141. Комисија сматра да ова чињенична ситуација не ослобађа УНМИК од одговорности да исправи, што је могуће више, последице кршења права за која је одговоран.

У погледу жалилаца и предмета, Комисија сматра прикладним да УНМИК:

- У складу са судском праксом Европског суда за људска права у вези са ситуацијама ограничене надлежности државе (видети ЕСЉП [ВВ], *Иласку и остали против Молдавије и Русије*, бр. 48787/99, пресуда од 8. јула 2004, ЕКЉП, 2004-VII, § 333; ЕСЉП, *Ал-Садун и Муфди против Уједињеног Краљевства*, бр. 61498/08, пресуда од 2. марта 2010, § 171; ЕСЉП [ВВ]), *Катан и остали против Молдавије и Русије*, бр. 43370/04, 8252/05 и 18454/06, пресуда од 19. октобра 2012, § 109), мора тежити томе да, уз сва дипломатска средства која су му доступна у односу на ЕУЛЕКС и косовске власти, добије уверавања да ће истраге које се односе на случај који се овом приликом разматра бити настављене у складу са захтевима ефикасне истраге предвиђеним чланом 2, да ће се утврдити околности везане за отмицу и нестанак г. и гђе Стојковић и да ће починиоци бити изведени пред лице правде. Жалиоци и/или други блиски сродници треба да буду обавештени о том поступку и да добију увид у релевантну документацију, уколико је потребно;

- Јавно призна, у разумном року, одговорност у вези са пропустом УНМИК-а да адекватно истражи отмицу и нестанак г. и гђе Стојковић, као и са патњом и душевним болом до којих је касније дошло и јавно се извини жалиоцима и њиховој породици у вези са тим;

- Предузме одговарајуће кораке за исплату адекватне надокнаде жалиоцима за моралну штету коју су претрпели због УНМИК-овог пропуста да спроведе

ефикасну истрагу, као и за патњу и душевни бол које су жалиоци претрпели услед понашања УНМИК-а.

Комисија такође сматра да је прикладно да УНМИК:

- У складу са Резолуцијом Генералне скупштине УН-а о „Основним начелима и смерницама у вези са правом на правни лек и репарацију за жртве грубог кршења међународног права које се тиче људских права и озбиљног кршења међународног хуманитарног права“ (А/Res/60/147, 21. март 2006. године), предузме одговарајуће кораке, путем других институција повезаних са УН-ом које раде на Косову, домаћих органа и невладиних организација, ради остваривања потпуног и свеобухватног програма репарације, укључујући реституцију, компензацију, рехабилитацију, сатисфакцију и гаранцију да се тако нешто неће поновити, за жртве из свих заједница које су претрпеле озбиљне повреде људских права током и након сукоба на Косову;

- Предузме одговарајуће кораке код надлежних органа Уједињених нација, укључујући Генералног секретара УН-а, ка додељивању одговарајућих људских и финансијских ресурса како би се осигурало да Уједињене нације увек поштују стандарде међународних људских права, укључујући и ситуације када обављају административне и извршне функције на некој територији, и да обезбеди ефикасно и независно надгледање;

ИЗ ОВИХ РАЗЛОГА,

Комисија, једногласно,

1. ЗАКЉУЧУЈЕ ДА ЈЕ ДОШЛО ДО КРШЕЊА ПРОЦЕДУРАЛНЕ ОБАВЕЗЕ СХОДНО ЧЛАНУ 2 ЕВРОПСКЕ КОНВЕНЦИЈЕ О ЉУДСКИМ ПРАВИМА;

2. ЗАКЉУЧУЈЕ ДА ЈЕ ДОШЛО ДО КРШЕЊА МАТЕРИЈАЛНЕ ОБАВЕЗЕ СХОДНО ЧЛАНУ 3 ЕВРОПСКЕ КОНВЕНЦИЈЕ О ЉУДСКИМ ПРАВИМА;

3. ПРЕПОРУЧУЈЕ ДА УНМИК:

а. ТРАЖИ ОД ЕУЛЕКСА И ДРУГИХ НАДЛЕЖНИХ ОРГАНА НА КОСОВУ ДА ПРЕДУЗМУ СВЕ МОГУЋЕ КОРАКЕ КАКО БИ ОСИГУРАЛИ ДА СЕ КРИВИЧНА ИСТРАГА У ВЕЗИ СА ОТМИЦОМ И НЕСТАНКОМ Г. И ГЋЕ СТОЈКОВИЋ НАСТАВИ У СКЛАДУ СА ЧЛАНОМ 2 ЕКЉП И ДА ПОЧИНИОЦИ БУДУ ИЗВЕДЕНИ ПРЕД ЛИЦЕ ПРАВДЕ;

б. ЈАВНО ПРИЗНА ОДГОВОРНОСТ ЗА СВОЈ ПРОПУСТ ДА СПРОВЕДЕ ЕФИКАСНУ ИСТРАГУ У ВЕЗИ СА ОТМИЦОМ И НЕСТАНКОМ Г. И ГЋЕ СТОЈКОВИЋ, КАО И ЗА ПАТЊУ И ДУШЕВНИ БОЛ ДО КОЈИХ ЈЕ ДОШЛО И ЈАВНО СЕ ИЗВИНИ ЖАЛИОЦИМА;

- c. ПРЕДУЗМЕ ОДГОВАРАЈУЋЕ КОРАКЕ ЗА ИСПЛАТУ ОДГОВАРАЈУЋЕ НАДОКНАДЕ ЖАЛИОЦИМА ЗА ПРЕТРПЉЕНУ МОРАЛНУ ШТЕТУ У ВЕЗИ СА УСТАНОВЉЕНИМ ПОВРЕДАМА ЧЛАНА 2 И ЧЛАНА 3 ЕКЉП.**
- d. ПРЕДУЗМЕ ОДГОВАРАЈУЋЕ КОРАКЕ КА ОСТВАРИВАЊУ ПОТПУНОГ И СВЕОБУХВАТНОГ ПРОГРАМА РЕПАРАЦИЈЕ;**
- e. ПРЕДУЗМЕ ОДГОВАРАЈУЋЕ КОРАКЕ У УЈЕДИЊЕНИМ НАЦИЈАМА КАО ГАРАНЦИЈУ ДА СЕ ИСТА СИТУАЦИЈА НЕЋЕ ПОНОВИТИ;**
- f. ОДМАХ ПРЕДУЗМЕ ЕФИКАСНЕ МЕРЕ ЗА ПРИМЕНУ ПРЕПОРУКА КОМИСИЈЕ И ОБАВЕСТИ ЖАЛИОЦЕ И КОМИСИЈУ О ДАЉЕМ РАЗВОЈУ ОВОГ ПРЕДМЕТА.**

Андреј Антонов
Извршни службеник

Марек Новицки
Председавајући

СКРАЋЕНИЦЕ И АКРОНИМИ

ЦЈКИ – Централна јединица за кривичну истрагу
СГПП – Међународни споразум о грађанским и политичким правима
ОП – Одељење правде
ОЈТ – Окружно јавно тужилаштво
ЕКЉП – Европска конвенција о људским правима
ЕСЉП – Европски суд за људска права
ЕУ – Европска унија
ЕУЛЕКС – Мисија владавине права Европске уније на Косову
СРЈ – Савезна Република Југославија
ХРАП – Саветодавна комисија за људска права
КЉП – Комитет за људска права Уједињених нација
ИАСЉП – Интерамерички суд за људска права
МКНЛ – Међународна комисија за нестала лица
МКЦК – Међународни комитет Црвеног крста
МКТЈ – Међународни кривични трибунал за бившу Југославију
КФОР – Међународне безбедносне снаге (обично познате као косовске снаге)
ОВК – Ослободилачка војска Косова
МоР – Меморандум о разумевању
ЈНЛ – Јединица за нестала лица
НАТО – Северно-атлантски споразумни савез
КНЛСМ – Канцеларија за нестала лица и судску медицину
ОЕБС – Организација за европску безбедност и сарадњу
РИЈ – Регионална истражна јединица
СПГС – Специјални представник Генералног секретара
УН – Уједињене нације
УНХЦР – Високи комесар Уједињених нација за избеглице
УНМИК – Привремена управа мисије Уједињених нација на Косову
КПИЖ – Комисија за проналажење и идентификацију жртава
ЈИРЗ – Јединица за истрагу ратних злочина